

РЕЦЕНЗІЯ

доктора медичних наук, професора,
завідувача кафедри громадського здоров'я ФПДО Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького, МОЗ України
Любінця Олега Володимировича
на дисертаційну роботу Козій-Бределевої Світлани Павлівни
«Медико-соціальне обґрунтування моделі попередження споживання новітніх
тютюнових виробів серед населення молодого віку»,
подану до Разової спеціалізованої вченої ради при Львівському національному
медичному університеті імені Данила Галицького МОЗ України
на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
за спеціальністю 222 «Медицина»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність дисертаційної роботи є очевидною, оскільки, за даними ВООЗ (WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000-2025), Україна посідає одне з перших місць серед європейських країн за питомою вагою куріння серед дорослого населення. В усьому світі, і в тому числі в Україні, куріння тютюнових виробів є загрозою для здоров'я людей і причиною передчасної смертності, як серед активних споживачів тютюну, так і серед пасивних курців. Лише від серцево-судинних, легеневих, психічних захворювань, діабету, раку, захворювань викликаних курінням, щороку помирає 85 тисяч українців. Поглиблює ситуацію в останні 10 років, поява та споживання новітніх тютюнових виробів (електронних сигарет з нікотином), тютюнових виробів для електричного нагрівання (ТВЕНів), тощо. В Україні на теперішній час спостерігається такий стан, що більшими темпами зростає куріння електронних сигарет, ніж звичайних. Ключовим висновком медико-соціологічних досліджень є те, що більшість осіб молодого віку не усвідомлюють наявності шкідливого впливу новітніх тютюнових виробів на їхнє здоров'я.

Дисертація Козій-Бределевої Світлани Павлівни присвячена вирішенню актуальної і своєчасної наукової задачі щодо покращення якості життя та здоров'я молодого населення шляхом розробки концептуальної моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів.

Дисертаційна робота є частиною комплексних досліджень науково-дослідних робіт кафедри соціальної медицини, економіки та організації охорони здоров'я Львівського національного медичного університету (ЛНМУ) ім. Данила Галицького: «Детермінанти здоров'я сільського населення та тривалості життя» (2018-2022 роки, № державної реєстрації 0118U000099) та «Медико-соціальне обґрунтування шляхів підвищення якості надання медичної допомоги на основі персоніфікованого підходу» (2023-2027 роки, № державної реєстрації 0122U202004).

Робота виконана на кафедрі соціальної медицини, економіки та організації охорони здоров'я Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Автор є співвиконавцем зазначених науково-дослідних робіт.

2. Ступінь обґрунтованості, достовірності основних положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційна робота Козій-Бределевої С. П. «Медико-соціальне обґрунтування моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку» відповідає меті і поставленим завданням дослідження, ґрунтується на аналізі джерел релевантної наукової інформації щодо споживання традиційних і новітніх тютюнових виробів, аналітичних даних та даних соціологічних досліджень.

Для вирішення поставлених завдань була сформована програмно-цільова структура дослідження, згідно якої робота виконувалась у п'ять етапів.

На першому етапі дослідження дисертант провела аналіз вітчизняних та міжнародних наукових досліджень щодо поширеності споживання тютюнових виробів серед молодого населення України та світу, в тому числі використання альтернативних методів куріння. Загалом проаналізовано 196 наукових джерел (165 латиною та 31 кирилицею). Проведений літературний огляд дозволив

сформулювати проблему і визначити, що обрана тема дисертації є актуальною для України і доведена доцільність проведення подальших наукових досліджень у даному напрямку.

На другому етапі роботи була розроблена програма дослідження, визначено її об'єкт та предмет, обрані методи. Визначено необхідний обсяг дослідження та формування репрезентативних вибірок.

Авторкою були розроблені і обрані анкети для проведення соціологічних досліджень із дотриманням принципів добровільності, анонімності та конфіденційності. Для отримання достовірної інформації, були обраховані необхідні обсяги репрезентативних вибірок.

На третьому етапі роботи, на основі розроблених власних анкет, проведено соціологічні дослідження – №1 (опитано 410 осіб віком 18-44 роки: 200 чоловіків і 210 жінок з метою встановлення поширеності споживання різних тютюнових виробів) та №2 (було опитано 817 осіб молодого віку для визначення особливостей соціально-психологічного портрету курця новітніх тютюнових виробів).

Серед опитаних курців традиційних і електронних сигарет з нікотином та користувачів тютюнових виробів для електричного нагрівання проведено подальше анкетування. Соціологічне дослідження №3 виконано з використанням загальноприйнятого та валідизованого тесту Фагерстрема, для встановлення рівня ніотинової залежності курців новітніх тютюнових виробів. А для встановлення типів поведінки у споживачів новітніх тютюнових виробів проведено соціологічне дослідження № 4 із застосуванням анкети Хорна, що визначить можливість надання медичної допомоги при бажанні курця в припиненні куріння.

На четвертому етапі проведена оцінка стану та перспектив розвитку державної політики та законодавства у сфері охорони здоров'я України щодо захисту здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну. Дисертанткою проведено експертне опитування 32 юристів. Вагомим результатом якого виступає оцінка експертів щодо запроваджених сучасних законодавчих антитютюнових заборон та обмежень.

Завершальний п'ятий етап дисертаційного дослідження полягав у формуванні концептуальної моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку та оцінки її доцільності і ефективності.

Дисертаційна робота Козій-Бределевою С.П. є завершеною науковою працею. Результати проведеного детального аналізу літературних джерел та підсумки соціологічних досліджень показали обґрунтованість наукових положень, висновків і практичних рекомендацій та підтверджуються застосуванням сучасних методів дослідження. Розроблена та науково обґрунтована модель попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку, побудована на принципах комплексності та системності і позитивно оцінена експертами. Отримані результати дослідження належно висвітлені у наукових публікаціях та представлені науковій спільноті на фахових конгресах та конференціях.

3. Ступінь новизни наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових працях

У дисертаційній роботі проведено дослідження поширеності споживання тютюнових виробів серед населення віком 18-44 років на прикладі Львівської області, де з'ясовано, що кожний третій анкетований курить, а кожний десятий є споживачем тютюнових виробів для електричного нагрівання або електронних сигарет з нікотинном.

За результатами дослідження Козій-Бределевої С.П. сформований соціально-психологічний портрет користувачів новітніх форм споживання тютюну. За допомогою якого визначені відмінності між групами курців: для курців електронних сигарет з нікотинном (ЕСН) притаманно приховування споживання електронних сигарет від сім'ї, низький дохід, серед курців ЕСН більшість осіб навчаються. Курці ТВЕНів – не приховують куріння від сім'ї, мають середній рівень доходу, працюють. З'ясовано, що спільним для обох груп є ранній початок куріння (16 років), регулярне використання тютюнових виробів, а причиною куріння є зняття стресу та покращення настрою, проживання у квартирі, а родичі споживачів новітніх форм тютюну – курять.

Вперше розроблена та впроваджена організаційно-функціональна модель попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку.

4. Важливість результатів дослідження для науки та практики, шляхи їх використання

Дисертанткою проведена аналітична оцінка стану поширеності тютюнокуріння серед молодого населення (18-44 років) на прикладі Львівської області та з'ясовані соціально-психологічні чинники ризику споживання тютюнових виробів особами молодого віку.

Матеріали дисертаційної роботи були враховані при підготовці: законопроектів № 4358 від 10.11.2020 «Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну» (відповідний Закон № 1978-IX був прийнятий 16.12.2021 року) та № 9227 від 20.04.2023 «Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення" щодо заборони новітніх тютюнових виробів, що містять смако-ароматичні добавки» (зміни вступають в силу з 11.01.2024 року, підстава - Закон № 1978-IX).

За результатами проведеного дослідження сформована організаційно-функціональна модель попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку.

Розроблені методичні рекомендації з організації профілактики та сучасних знань про споживання новітніх тютюнових виробів та їх шкідливий вплив на організм курця.

Результати дослідження Козій-Бределевої С.П. суттєво доповнюють теорії соціальної медицини та громадського здоров'я, в частині сучасних знань про споживання новітніх тютюнових виробів, та їх впливу на здоров'я курця. Результати дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес кафедр медичних закладів вищої освіти та в роботу сімейних лікарів.

5. Апробація результатів дисертації, повнота викладу основних наукових положень, висновків та практичних рекомендацій

За матеріалами дисертації опубліковано 9 наукових праць, з них: 4 статей у наукових фахових виданнях, (у тому числі 1 – у журналі, що входить до наукометричної бази даних Scopus); 1 методична рекомендація, та 4 друковані праці, що відображають апробацію матеріалів дисертації.

Основні положення дисертації були представлені та обговорені на III міжнародному україно-німецькому симпозиумі «Громадське здоров'я в глобальному та регіональному просторі – виклики в умовах пандемії COVID-19 та перспективи розвитку», Тернопіль, 22-24 вересня 2020 року; XII міжнародній науково-практичній конференції «Scientific research in the modern world», Торонто, Канада, 21-23 вересня 2023 року; III міжнародній науково-практичній конференції «Progressive Science and Achievements», Доха, Катар, 26-28 вересня 2023 року; 7 міжнародному симпозиумі «Smart Lion 2023», Львів, 26 вересня 2023 року; V науковому симпозиумі з міжнародною участю «Громадське здоров'я в соціальному і освітньому просторі – виклики в умовах воєнного стану та перспективи розвитку» Тернопіль, 27-28 вересня 2023 року; Всеукраїнській науковій конференції з міжнародною участю «Розвиток системи громадського здоров'я України в умовах війни та післявоєнної відбудови», Ужгород, 05-06 жовтня 2023 року.

6. Загальна характеристика дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Козій-Бределевої Світлани Павлівни дотримана традиційної схеми наукових рукописів відповідно до вимог виконання дисертаційних робіт. Дисертацію викладено на 199 сторінках друкованого тексту, в тому числі на 129 сторінках основного тексту. Робота складається із анотації, змісту, переліку умовних позначень та скорочень, основної частини зі вступом, оглядом літератури, матеріалами і методами досліджень, 5 розділів власних досліджень з аналізом та узагальненням їх результатів, висновків та практичних рекомендацій, списку використаних джерел (196 найменувань, із них 165 латиною та 31 кирилицею). Робота ілюстрована 41 рисунком, 7 таблицями, містить 9 додатків.

Вступ дисертації складений у відповідності до регламентованих рубрик. У вступі подане обґрунтування актуальності вибору теми дисертаційної роботи, її

зв'язок з науковими програмами та планами, доведена необхідність проведення наукового дослідження, мета та завдання для її вирішення, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукова новизна отриманих результатів та їх практична цінність, описана структура та обсяг дисертації, особистий внесок здобувача, апробація роботи та публікації за матеріалами дисертації.

У першому розділі дисертації проведений аналіз українських та зарубіжних джерел літератури щодо поширеності споживання тютюнових виробів, в тому числі, новітніх форм серед дорослого населення України та світу. Окреслені основні причини та мотивація використання тютюну та альтернативних методів куріння молодим населенням. Проаналізовані результати досліджень вітчизняних та іноземних науковців про вплив новітніх тютюнових виробів на стан здоров'я молоді. Вивчені методи регулювання споживання тютюну та новітніх видів куріння на законодавчому рівні у різних країнах світу.

У другому розділі дисертантка представила розроблений дизайн наукового дослідження, що забезпечив чітку послідовність виконання роботи, для отримання статистично значущої інформації обраховані необхідні обсяги репрезентативних вибірок з метою оцінки результатів власних соціологічних досліджень та формування висновків. Описані використані 7 методів дослідження.

У третьому розділі подано результати проведених соціологічних досліджень щодо поширеності споживання тютюнових виробів серед молодого населення Львівської області. З'ясовано, що курять $34,39 \pm 2,35\%$ опитаних молодих людей, з яких $26,34 \pm 2,18\%$ вказали, що курять звичайні сигарети; $24,15 \pm 2,11\%$ – кальян; $11,71 \pm 1,59\%$ – тютюнові вироби для електричного нагрівання; $9,02 \pm 1,42\%$ – сигарили або сигари; $6,34 \pm 1,20\%$ – електронні сигарети з нікотином. Встановлено, що $6,25 \pm 1,20\%$ респондентів повністю не усвідомлюють та $20,83 \pm 2,01\%$ – частково не усвідомлюють негативний вплив на здоров'я новітніх тютюнових виробів.

На основі соціологічного дослідження розроблені соціально-психологічні портрети курців електронних сигарет з нікотином та тютюнових виробів для

електричного нагрівання, які вказують на регулярність використання тютюнових виробів курцями, мотивацію початку використання новітніх тютюнових виробів та причини куріння залежно від статті і віку, визначені і детально описані типи поведінки курця. За результатами дослідження встановлені рівні нікотинової залежності у споживачів новітніх тютюнових виробів згідно тесту Фагерстрема.

З'ясовано, що між рівнем нікотинової залежності і віком курців ЕСН існує зворотній середньої сили достовірний кореляційний зв'язок ($r=-0,32$; $p<0,05$). Це вказує на те, що більші суми балів згідно тесту Фагерстрема спостерігалися у молодших респондентів (чим молодший курець ЕСН – тим сильніша нікотинова залежність). Для курців ТВЕНів між рівнем нікотинової залежності і віком існує прямий середньої сили достовірний кореляційний зв'язок ($r=0,36$; $p<0,05$) більші суми балів згідно тесту Фагерстрема спостерігаються у старших респондентів, що притаманно для курців звичайних сигарет.

У четвертому розділі проведено аналіз законодавства України щодо регулювання споживання та продажу тютюнових виробів, встановлення вимог для виробництва і реалізації тютюнової продукції, електронних сигарет, бездимних тютюнових виробів щодо: вмісту шкідливих речовин; оформлення упаковки, зокрема, медичних попереджень споживачів; обмеження реалізації (продажу) та вживання; рекламних заходів.

Автор роботи була залучена до процесу розробки змін до статей Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну» щодо розширення переліку місць, де забороняється куріння, в тому числі електронних сигарет та кальянів.

Для оцінки стану проблем та перспектив розвитку державної політики та законодавства у сфері охорони щодо захисту здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну, проведено експертне опитування 32 юристів. Експерти окреслили дієві антитютюнові вимоги для зниження поширення тютюнокуріння визначено: заборону продажу тютюнових виробів та новітніх пристроїв споживання тютюну у визначених місцях, а також продаж неповнолітнім, розширення переліку місць, де забороняється куріння, заборону ароматизованих сигарет і рекламування тютюнових виробів.

У п'ятому розділі розроблена концептуальна модель попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку та проведена оцінка її доцільності і ефективності.

Основним завданням сформованої Моделі є збереження здоров'я населення молодого віку та організація надання повної інформації з питань профілактики нікотинової залежності, мотивація до профілактичних заходів щодо запобігання поширенню споживання новітніх тютюнових виробів, комплексне надання медичної допомоги курцям.

Робота завершується висновками, які є конкретними, узгодженими з завданнями досліджень і повністю відображають суть проведеного дослідження.

7. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

Комісією з виявлення та запобігання плагіату в ЛНМУ імені Данила Галицького проведена перевірка рукопису дисертаційної роботи Козій-Бределевої С.П. «Медико-соціальне обґрунтування моделі попередження споживання новітніх тютюнових виробів серед населення молодого віку» на встановлення ознак академічного плагіату та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання дисертанткою наукового дослідження. Встановлена середня частка у 96,8% авторського тексту дисертаційної роботи. Комісія з виявлення та запобігання плагіату прийшла до висновку, що дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувачки

Дисертація оформлена згідно всіх сучасних вимог до дисертаційних робіт. Зауважень по змісту дисертаційної роботи, методики виконання, обробки та інтерпретації результатів немає. У роботі виявлені поодинокі стилістичні неточності, орфографічні та пунктуаційні помилки. Наведені зауваження не зменшують її наукового і практичного значення.

У ході наукової дискусії хотілося б отримати від дисертантки відповіді на такі запитання:

1. Чи проводиться облік сімейними лікарями інформації про куріння їх пацієнтів і в яких облікових документах?

2. Яким чином здійснюється оподаткування тютюнових виробів в Україні і чи відповідає це нормативам ЄС (90 євро за 1000 цигарок)?

8. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Козій-Бределевої Світлани Павлівни за актуальністю теми, обсягом спостереження, науковою новизною та практичним значенням дисертаційного дослідження відповідає всім вимогам зазначених у п. п. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, та наказу МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» а її автор Козій-Бределеєва Світлана Павлівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» в галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Рецензент

доктор медичних наук, професор,

завідувач кафедри громадського здоров'я ФПДО

Львівського національного медичного університету

імені Данила Галицького МОЗ України

Любінець О. В.

